

Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківська державна академія культури
Факультет соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності

Кваліфікаційна робота

на тему:

«У минуле крок за кроком: історико-культурна спадщина та природні ресурси Кінбурнської коси»

Здобувача вищої освіти 2 курсу другого освітнього рівня (магістр) спеціальності 027

«Музеезнавство, пам'яткознавство»

освітньої програми

«Музеефікація історико-культурної спадщини»

Неділько Олександра Сергіївна

Науковий керівник: док. іст. наук,
доцент Тортіка Марія Валеріївна

Рецензент:

Головний науковий співробітник

Институту сходознавства ім. А. Ю.

Кримського НАН України, док. іст.
наук, професор Бубенок О. Б.

Харків – 2023

ЗМІСТ

1. ВСТУП	3
2. РОЗДІЛ I. Історична довідка Кінбурнської коси.....	13
3. РОЗДІЛ II. Наукова концепція проекту музеєфікації історико-культурної спадщини Кінбурнської коси.....	18
4. РОЗДІЛ III. Музейно-педагогічна програма шкільного профілю на 2022/23 рр. у Загальноосвітніх школах I-III ступенів на території Кінбурнського півострову.....	26
5. ВИСНОВКИ.....	33
6. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	43
7. ДОДАТКИ.....	46

ДЖЕРЕЛ

Вступ

Актуальність.

Кінбурнська коса територія, яка важлива не лише для місцевих, а і для туристів. Для кожного, хто хоч колись був у цьому куточку природної краси, вона означає своє.

За останні роки коси була дуже популярним туристичним об'єктом. Але відмежених і адаптованих для туристів ділянок мало. І заповідні зони можуть трохи використовуватись для відпочинку. Слід зазначити, що саме, через дикість та близькість до природи, відвідувачі полюбили Кінбурнської коси.

На території кінбурнського регіону проводяться постійні археологічні, етнографічні та інші дослідження. У одних із таких, а саме Північнопричорноморській підводній археологічній експедиції, у 2019 р. автор брав участь (хоч можливо і не дуже активну). Але навіть тоді автором була оцінена значущість та цінність вивчення спадку Кінбурнської коси. Адже історія території дуже насичена. Місцевість цінилась за часів греків. Руїни турецьких фортець завжди цікавили дослідників.

Також, загальновідомо, що на території кінбурну розташована стародавня Гілея.

Слід нагадати, що східна частина Кінбурнської коси відноситься до Голопристанського району Херсонської області, а західна частина розташована на території Очаківського району Миколаївської області

У вирі сучасних подій важко починати розповідь про дослідницьку роботу. Від початки повномасштабного вторгнення військ Російської

федерації на територію України, як і більшості східної частини України, випала нелегка доля. Ми пам'ятаємо, що на кінбурні є декілька сел. На території кінбурна розташовано декілька сел (Покровка, Покровське, Василівка. Геройське).

Вибратися з окупованої території було можливо тільки по воді (на катерах). Жителі регіону самотужки, ризикуючи своїм життям вимушені піклуватися про збереження культурної спадщини.

На момент написання тексту на території Кінбурнської коси відбуваються постійні пожежі. Знищення екосистеми рідкісних видів птахів і тварин. Попросту скоєний злочин перед заповідною зоною території.

Постраждали заповідні зони були домівкою для тисячів червонокнижних видів рослин, тварин та птахів. А тепер вони під загрозою вимирання. Адже всі ми пам'ятаємо з уроків біології та географії, що все пов'язано. Всі ці наслідки ми можемо відчутти не відразу, і можливо не наступні покоління.

І впливає неодмінна актуальність подальшої музеєфікація матеріальної та нематеріальної спадщини кінбурнської коси. Технології традиційних регіональних промисли зібрані з усних джерела становлять неоціненну важливість для культурного надбання України.

Зараз, як ніколи, кожен з нас повинен розуміти перспективи та важливість увіковічення своєї спадщини. Кінбурнська коса це лише одна ланка української культури. Адже тільки через поважне ставлення до малої батьківщини формується національна свідомість нації.

Весь історичний та культурний потенціал не був музеєфікований на потрібному рівні. А у вирі сьогоднішніх постає питання взагалі цілісності пам'яток, тому майбутня реалізація музеєфікації актуальна.

Викладення класифікованих пам'яток та матеріалів із етапів розробки проекту. Вся інформація буде систематизована для подальшого створення експозиції “ У минуле крок за кроком: історико-культурна спадщина та природні ресурси Кінбурнської коси”

Мета створити проект музейної експозиції “ У минуле крок за кроком: історико-культурна спадщина та природні ресурсів Кінбурнської коси” та ввести його до майбутнього музейного обігу.

Предмет - створення проекту стаціонарної експозиції “ У минуле крок за кроком: історико-культурна спадщина та природні ресурсів Кінбурнської коси”

Об'єкт матеріальна та нематеріальна історико-культурна спадщина та природні ресурси Кінбурнської коси

Завдання:

Головне завдання розібратись в актуальності вивчення та причин музеєфікації території заповідних зон, пам'яток та нематеріальної спадщини Кінбурнської коси.

Пошук та аналіз літератури і джерел з обраної теми.

Систематизувати описати та виявити пам'ятки на території Кінбурнської коси

Вивчення історичних етапів розвитку Кінбурнської коси

Створення короткої тематико-експозиційної структури експозиції на основі вивчених напередодні даних.

Опис архітектурно-художнього образу майбутньої експозиції.

Розробка туристичного маршруту на основі класифікованих пам'яток.

Написання музейно-педагогічної програми навчального профілю (розрахована на учнів 6-9 класів) на 2023/24 рр. проекту музеєфікації історико-культурної спадщини.

Хронологічні межі весь історичний період розвитку Кінбурнської коси. Від найдавніших часів, тобто від побутування на кінбурнському півострові грецького населення (ольвійців). І продовжується нашими часами, а саме заснуванням заповідників. Географічні межі проекту не обмежуються географічними межами Кінбурнської коси, так як часто кінбурнську косу використовували, як стратегічний об'єкт. А також через те, що на її території були різні національності.

Історіографія

Слід зауважити, що вся наявна література, яку було використано для дослідження, можна поділити за тематичним принципом на історичну, природничу та музейну.

Перший блок літератури на якому базується вся перша частина роботи, а також окреслюються всі історичні етапи розвитку Кінбурнської коси є література історичного напрямку. Так, вагомий внесок у дослідження історії Кінбурнського регіону зробила Любов Твердовська. У цьому дослідженні розповідається про історію Кінбурнської коси від античних часів до сучасності. Автор, систематизуючи відомості з писемних та усних джерел інформації, висловлює свої погляди на історичні події, що відбувались на півострові у різні часи. Головна особливість твору - це те, що автор є жителькою коси і ґрунтовно досліджувала усну народну творчість та перекази від місцевих жителів. Також велика увага у роботі приділяється топонімам [44].

Інші дослідники вивчали історію кінбурнської коси, більш конкретно, аналізуючи окремі періоди. Наприклад, велику зацікавленість викликають роботи відомого українського дослідника Біляєвої С.О., яка досліджувала особливості турецького впливу в даному регіоні, вивчала та описувала, тобто проводила реконструкцію, на основі археологічних

джерел турецьких фортець (століття). І особливу зацікавленість в даному контексті викликає робота “Основні результати археологічних досліджень на Кінбурнській косі в 2009-2013 рр”[22].

Також історію Кінбурнського півострову досліджували Добровольський С. [27], Дяченко С. [28] та Давиденко В. М. [26].

Природничий блок літератури є зосередженим на вивченні проблем заповідних зон та удосконалення екологічного туризму в країні.

Вагомий внесок у дослідження екологічного туризму розкритий у роботах Воробйової [23]. У статті проаналізовано місце території та об'єктів природно-заповідного фонду в системі екологічної інфраструктури, їх роль та функції. Розглянуто напрями запровадження рекреаційно-туристичної діяльності на природно-заповідних територіях, якості одного з шляхів ефективного розвитку природно-заповідного фонду України [2]. Серед робіт такого профілю найбільшу зацікавленість викликає робота таких авторів як, Редніков К.О., Мойсієнко І.І., Непєїн А.Ю., Петрович З.О., Марчинська-Андрєєва О.О.: “Біорізноманіття урочища “Бієнкові плавні”. В цій роботі обговорюється проблема збереження природного надбання Миколаївської області, наведені факти по флорі та фауні, зібрані в 1993-2013 рр. Особливу увагу приділено рідкісним видам, проаналізовані зміни в гніздовій орнітофауні урочища у зв'язку зі змінами в екосистемах території. Запропоновані біотехнічні заходи, направлені на покращення стану угіддя [43].

Наступний блок наявної спеціалізованої літератури становить музеологічна література, яка також поділяється за хронологічно-тематичним принципом. Сюди відносяться, зокрема, роботи присвячені питанням експозиційного будівництва і музейної комунікації.

Експозиційного профілю, наприклад, робота Г. І. Михайлівської [39], в якій пояснюються шляхи створення і організації експозиції в музеї на прикладі зарубіжних музейних експозицій. Інформація з наведеної роботи була вагомими внеском свого часу, і сьогодні не втрачає своєї актуальності.

Також досить цікавими є статті Майстровської М.Т. в яких звертається увага до процесу створення експозиції та її особливостей. В роботах підкреслюється художня частина роботи, яка часто забувається після довгої наукової роботи. Автор стверджує, що експозиція повинна виходити за рамки суто охоронної діяльності, щоб не втрачати своєї актуальності, адже експозиція повинна відповідати своєму часу і розуміти потреби суспільство[37].

Збірник “Музеєзнавство” [38] присвячений проблемам музейної експозиції, її теоретичних і практичних аспектів. У статтях фахівців розглядаються сучасні тенденції створення музейних експозицій, проблем художнього проектування, пошук сценарних структур, а також практика нових експозиційних рішень музеїв і виставок.

Створення музейної експозиції, звісно що, не було б, без організації на її основі комунікаційних заходів. Введення музейної експозиції до обігу обрано педагогічним шляхом, тобто створення на основі навчальної програми для історико-краєзнавчого гуртка.

Важливу роль відіграла стаття Дункана Камерона [31], яка є узагальненням роботи теоретика в області музейних комунікації. У статті робиться акцент на те, що музей, включає в себе канали не лише візуальної, але і вербальної комунікації.

Також, корисною, з точки зору ознайомлення з музейною експозицією як такої, є праця Поляків Т. Р. “Музейна експозиція”. З неї

можна почерпнути інформацію, яка охоплює широкий спектр проблем, від початку створення музею як соціологічного інституту до побудови музейної експозиції. Дає можливість ознайомитись з основними положеннями процесу побудови музейної експозиції [42]

Таким чином, на підставі вищенаведених робіт, була розроблена наукова концепція, художньо-архітектурного рішення та розробку туристичного маршруту.

Проведене дослідження спирається на досить широке коло документальних та графічних джерел.

Джерельна база

Фактично, всі джерела можна поділити дослідження поділяються на письмові, археологічні та графічні.

Письмові джерела. Важливою частиною джерел для організації музеєфікації пам'яток природного типу є тексти законів щодо внесення рослинного та тваринного світу у реєстр [4,5]. Досліджено закони, що регламентують особливості організації природно-заповідних зон [6]. Вся процедура внесення у обіг та реєстрація пам'яток описана у законі про загальну програму формування національної екологічної мережі України на [8].

Далі до групи письмових джерел можна додати праці Геродота в яких згадується територія стародавньої Гілеї, що територіально відноситься до Кінбурнської коси. Він також описує флору та фауну Гілеї [1].

Збірник статистичних відомостей про Таврійську губернію є важливим джерелом російського періоду в історії Кінбурнської коси [3].

Археологічні джерела висвітлені знахідками та матеріалами з археологічних експедицій. Останні археологічні дослідження висвітлені у звітах Герасимова В. Є., Рейда Р.Д., Смирнова О.І., Прейса П., Лоїзоу Є. у "Корабельна троця кінця IV - кінця III ст. до н.е. поблизу Кінбурнської коси" викладені матеріали сезонів 2018—2019 рр. міжнародна підводна археологічна експедиції. Була здійснено дослідження в акваторії Тендрівської та Кінбурнської кіс на шельфі Чорного моря. Основні дослідження були зосереджені неподалік узбережжя біля північної частини Тендрівської коси, затоки Тендра та північно-західного краю Кінбурнської коси. На додаток до візуальної розвідки, водолази використовували ехолоти, гідролокатор та боковий сканер. В результаті було складено батиметричну карту [25].

У початковій частині досліджень робота обмежувалася картографуванням та фотографуванням відкритих об'єктів. Під час цих робіт було виявлено та розчищено місце корабельної троці кінця IV — початку III ст. до н. е. Вдалося ідентифікувати фрагмент нижньої частини корпусу судна довжиною 9,45 м, що добре зберігся. Зафіксовано *in situ* баластне каміння, керамічний матеріал з вантажу, свинцеву обшивку та елементи конструкцій донної частини судна.

Зафіксовано *in situ* баластне каміння, керамічний матеріал з вантажу, свинцеву обшивку та елементи конструкцій донної частини судна. Після очищення від піску за допомогою гідроежектора вцілілої частини корпусу корабля було проведено відео- та фотофіксацію. Внаслідок цих робіт були зроблені масштабні фотомозаїки об'єкта та його 3D-моделі. Стан дерев'яного корпусу відмінний, збереглися технологічні отвори, з'єднання, бронзові та залізні.

Наступною групою джерел є графічні джерела. По перше це мапи розселення рідкісних видів флори і фауни, що знаходяться під особливою охороною в Україні та є вразливими при здійсненні лісогосподарських заходів [14]. По друге це історично-політичні мапи та листи очевидців різних періодів політичного існування Кінбурнської коси [12]. Також наведені числені гравюри часів російсько-турецьких війн, а саме битви яка відбулась на Кінбурні у XIX ст .

Що стосується подальшої музеєфікації важливими матеріалами для цього були матеріали проекту організації території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» [16]; а також проект організації території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів [17]. Загалом джерельна база виявляється достатньою для дослідження окресленої території.

Наукова новизна:

Новизна проекту обусловлена Вперше розробленим повноцінним проектом експозиції на основі систематизованих історичних даних, щодо етапів розвитку території Кінбурнської коси. В окремих музеях висвітлено Також розроблено маршрут екскурсії по пам'яткам Кінбурнської коси.

Розроблено захід музейної педагогіки, спрямований на залучення школярів до музейної комунікації.

Методологія та методика

Під час написання даної кваліфікаційної роботи були використані наступні методи:

Емпіричні:

Спостереження- спостереження за підводно-археологічною експедицією, за процесом дослідження кінбурнської косі.

Дане спостереження виявило актуальність музеєфікації пам'яток, та багаж даних з перспективами подальшого дослідження.

Теоритичні:

Аналіз - проаналізовано сучасний стан кінбурнської коси та її заповідних зон.

Історичний - на основі археологічних та архівних процесів виокремлюється історичні етапів розвитку Кінбурнського півострову. Крізь призму історії самої території простежуються етапи дослідження коси. Також відокремлюється етап заснування заповідних зон на території кінбурну.

Логічний - дозволяє дослідити і виокремити історію формування заповідних зон та заснування на їх основі заповідників.

Дедуція - незадовільний стан туричного відвідування пам'яток та заповідних зон на території Кінбурнської коси.

Індукція - відокремлення необхідної фрагментарної інформації з археологічних, архівних даних, щоб зробити цілісних періодизацію дослідження кінбурнської території.

Конкретизація - при написанні короткої тематичної структури виділено з загальної інформації з історико-культурної спадщини кінбурнської коси.

Моделювання - моделюється вірогідність створення музейної експозиції на основі матеріальної та нематеріальної історико-культурної спадщини та природних ресурсів Кінбурнської коси. Також змодельовано план

Методи пізнавальної діяльності:

Дослідницький, проблемний - на основі даних дослідницької діяльності вдалось розглянути такі проблеми: відсутність туристичних

маршрутів, погана ізолюваність заповідних зон, відсутність експозиції щодо історії Кінбурнської коси, етапів дослідження території, відсутність систематизації пам'яток на території кінбурна.

РОЗДІЛ I. Історична довідка музейної експозиції «У минуле крок за кроком»

Звертаючись до феномену історії Кінбурнської коси, слід зазначити, що навколо неї розвертається багато дискусій. І таким чином потрібно дослідити історію та історіографію даного регіону, специфіку його культурних традицій, етапи розселення населення та біологічні умови проживання з наукової точки зору.

Тож доцільно буде почати з ландшафтного опису. Кінбурнська коса — це піщаний півострів між Дніпровсько-Бузьким лиманом та Ягорлицькою затокою Чорного моря. Східна частина розташована в Голопристанському районі Херсонської області, західна - півострова Очаківському районі Миколаївської області. Довжина півострова близько 45 км, ширина — 8-10 км, площа — 18 тис. гектарів.

Цей регіон вміщує унікальний для Європи комплекс давньорічкових рівнинних піщаних та приморських ландшафтів, і він є середовищем для існування багатьох видів рослин, грибів, тварин тощо і серед яких є такі, що не трапляються більш ніде у світі. Визначною особливістю природного оточення коси є невеликі дубово-березові, осикові й вільхові гайки, розкидані по низинах серед піщаних просторів півострова, тобто решток знаменитої Гілеї. Про давність та самобутність лісової рослинності Кінбурна свідчить, насамперед, те, що в гайках росте багато суто лісових рослин. Не менш важливо зазначити що в межах Кінбурна пролягають міграційні шляхи величезної кількості водоплавних та коловодних птахів. Тут склалися сприятливі умови для їх гніздування, сезонних концентрацій та зимівлі.

Через своє розміщення, на території Кінбурна здавна помічалась людська діяльність. Найдавніші пам'ятки датуються III тис. до н. е. добою ранньої бронзи, і надалі продовжується часам Античності, Давньої русі, Золотої Орди та Кримського ханства, Османської та Російської імперій.

Грецький період на Кінбурнській косі відомий з деяких джерел, в яких висвітлюється відвідування даного регіону жителями ольвійського полісу. Ольвіополіти використовували Кінбурн в сакральних цілях про що свідчать знайдені частини в декреті про Нікерата, почесного громадянина Ольвії [25, с. 176 - 177]. Матеріальним підтвердженням присутності стародавніх греків на території Кінбурна є також знайдений в 1853 році рибалками біля берега Чорного моря вівтар Ахіла з написом - присвятою [44, с. 73 - 84].

Але на цьому історія Кінбурнської коси не зупиняється, і період Київської Русі також залишив нам деякі матеріальні знахідки, серед яких бронзовий келих типу кадильниці з прорізами й вушками з орнаментом [22, с. 93]. Існування такого етапу, також підтверджує такий відомий дослідник, як Авдальян, який згадує про існування на картах, виданих у Стамбулі в XVII ст., Урус-ескі-метерсі. Цю назву він перекладає як «древнє руське укріплення», але локалізує його на території Голопристанського району Херсонської області.

Таким чином, наступним етапом в історії Кінбурну став турецький період. Активізація будівельної діяльності османів зі спорудження турецьких фортець в межах Кінбурнської коси підтверджується турецькими писемними джерелами. Відомо, будівництво Очаківської фортеці й міста загалом розпочалося в останні роки правління султана

Ахмеда I (1603—1617) і продовжувалось у 1626— 1627 рр. З прибуттям Піяле-паші пов'язане й будівництво нової Кінбурнської фортеці, яка розміщувалася навпроти очаківських фортець, про що також повідомляє Евлія Челебі. В реєстрі 1627 р. згадується чотири фортеці, а саме, Стара та Новафортеці, до яких була прибудована Нова Паланка [29. с. 24].

Цей момент став фундаментом для точки відліку періоду козацької історії Кінбурнської коси. Не зважаючи на постійну ворожнечу між Запорозькою Січчю та Османською імперією у XVI—XVIII століттях не завадило першим, у мирні часи розселятись на території Кінбурну. На просторах оleshківських пісків у березні 1734 р. було створено Нову Січ. Згодом вона набуває статусу самостійної адміністративно-територіальної одиниці. Вона називалася Прогнойською паланкою і була розташована за 5-7 км від Чортомлика. Тому містечко Прогноївськ набуває значення центру паланки, і знаходився приблизно на 35 км вище кінця Кінбурнської коси. У цілому, за часів існування Нової Січі на території коси виникли зимівники як: Мокієве тирло, Аркадієва яма, Дідівське (топоніми біля с. Василівка). Проте у 1775 році Нову Січ було ліквідовано. Останнім полковником Прогнойської паланки до 1791 року був запорозький козак Журавель [26, с. 35].

Наступним етапом в історії Кінбурнської коси становляться російсько-турецькі війни другої половини XVIII ст., які зробили територію півострова стратегічно важливим форпостом для обох супротивних сторін. Але цей період воєнно-політичного протистояння двох міцних імперій, завершився поразкою Османської імперії. Але 1 жовтня 1787 року на Кінбурнській косі знов висадився турецький десант. Охорона Кінбурна була доручена генерал-аншефу О. Суворову. На Кінбурнській косі йому встановлений пам'ятний знак [2].

8 квітня 1783 р. Кримське ханство увійшло до складу Російської імперії. 22 вересня 1939 р. унаслідок поділу Одеської області територія Кінбурнської коси була передана Миколаївській області. І в такому стані вона існує і сьогодні [12].

Але на сучасному етапі свого існування Кінбурн також мав індивідуальне обличчя. Сучасна антропологія вивчає притаманні, населенню Кінбурнської коси промисли. Такі як рибальство та сучасний таврійський живопис.

На межі ХХ - початку ХХІ сторіччя, на Кінбурні створено декілька об'єктів природно-заповідного фонду України. Чорноморський біосферний заповідник було створено у 1927 році для охорони птахів, які тут зимують, гніздяться, пролітають і місць їх життя, а також для збереження цінних видів інших тварин і рослин.

Він пережив ряд реорганізацій: у 30-ті роки він входив до складу заповідника «Асканія-Нова», у 70-ті ХХ століття був поділений на два заповідники – Чорноморський і Дунайські плавні. Наступним етапом була реорганізація заповідника і з 1985 року набув статусу біосферного.

Національний природний парк «Білоберіжжя Святослава», заснований на основній території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» у 2009 році, загальною площею 35223,14 га (з них 25 000 га акваторії Дніпро-Бузького лиману, Ягорлицької затоки та прилеглої акваторії Чорного моря навколо Кінбурнського півострова) [15].

Регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса» – загальна площа 17890,2 га (до 2009 р.), створений рішенням Миколаївської обласної ради народних депутатів у 1992 році й в такому статусі проіснував до 2009

року. Значна частина РЛП увійшла до складу національного природного парку «Білоберіжжя Святослава» [16].

Кінбурн давно є популярним центром відвідування, але для цього відповідної інфраструктури на острові немає. Фактично в заповіднику відсутня наочна інформація з картами, схемами туристичних маршрутів, автомобільних паркувань, описом унікальних видів тварин, птахів, рослин.

І тому, у місцевої громади з'явилась необхідність в уточненні та структуризації історії регіону як фундаменту для подальшої пам'яткоохоронної діяльності в рамках Кінбурнської коси. на подальше дослідження та пам'яткоохорону оброку [17].

Таким чином основними етапами розвитку Кінбурнської коси були: грецький період, слов'янський період, турецький період, російський, радянський та сучасний періоди.

Головними джерелами для вивчення історії Кінбурнського півострова є археологічні та етнографічні знахідки.

Історія Кінбурнської коси дуже довга та насичена подіями. Кожен період зробив великий внесок в розвиток культури.

Простежити, це можна, на прикладі давніх топонімів, які ще старожили знають на від пращурів. Існує багато версій розвитку кожного етапу історії Кінбурну.

РОЗДІЛ II. Наукова концепція музейної виставки.

2.1. Ідейний задум, тематична спрямованість та методичні основи проекту

Актуальність проекту. Кінбурнська коса - територія, яка важлива не лише для місцевих, а і для туристів. Для кожного, хто хоч колись був у

цьому куточку природної краси, вона означає своє. Любителі усамітнення добре знають про цю місцевість, адже на косі можна залишитись ночувати у наметі. А також просто так до кінця коси не дістатися. Ти зберігаєш від міського життя у дику природу, як головний герой у творі Михайла Коцюбинського “INTERMEZZO”.

У вирі сучасних подій важко починати розповідь про дослідницьку роботу. Від початку повномасштабного вторгнення військ Російської федерації на територію України, як і більшості східної частини України, випала нелегка доля. Ми пам'ятаємо, що на Кінбурні є декілька сел. На території Кінбурна розташовано кілька сіл (Покровка, Покровське, Василівка. Геройське).

Вибратися з окупованої території було можливо тільки по воді (на катерах). Жителі регіону самотужки, ризикуючи своїм життям вимушені піклуватися про збереження культурної спадщини.

Постраждали заповідні зони були домівкою для тисячі червонокнижних видів рослин, тварин та птахів. А тепер вони під загрозою вимирання. Адже всі ми пам'ятаємо з уроків біології та географії, що все пов'язано. Всі ці наслідки ми можемо відчутти не відразу, і можливо не наступні покоління.

І впливає неодмінна актуальність подальшої музеєфікації матеріальної та нематеріальної спадщини кінбурнської коси. Технології традиційних регіональних промислів зібрані з усних джерела становлять неоціненну важливість для культурного надбання України.

Зараз, як ніколи, кожен з нас повинен розуміти перспективи та важливість увіковічення своєї спадщини. Кінбурнська коса це лише одна ланка української культури. Адже тільки через поважне ставлення до малої батьківщини формується національна свідомість нації [37, с.10-15].

Ідейний задум актуалізація проблем музеєфікації пам'яток, в умовах воєного стану, що знаходяться на території Кінбурнської коси. В подальшому розробка туристичного маршруту та створення експозиції на основі рухомої та нерухомої культурної спадщини кінбурнського регіону.

Експозиційний задум. Стаціонарна експозиція повинна буде побудована таким чином, щоб надати умови для більш поглибленого сприйняття культурно-історичного середовища регіону (з подальшим віддзеркаленням конкретних природних та історико-археологічних зон).

Згідно з наявної класифікації дана музейна експозиція є:

За типом музеєфікації експозиція є класичною та історико-археологічною.

За профілем проєкт є комплексним, синтез історико-археологічних та ландшафтних пам'яток, які базуються на поєднанні матеріалів стаціонарної експозиції «У минуле крок за кроком...» та значущості реального туристичного маршруту.

За метою, завданням, призначенням - основна, навчальна та для фахівців.

За тривалістю постійна.

За способом демонстрації стаціонарна

У експозиційному проєктові застосовано кілька **методів побудови** музейної експозиції:

Ансамблевий (на основі вірогідний наукових даних зберігається або відтворюється ансамбль музейних предметів, в якому кожен предмет відображається як би в середовищі його існування);

Тематичний (на основі наукових даних та музейних предметів різних типів розкривається тематичний зміст певної теми (проблеми).

Жанровою формою такої експозиції є «експозиційний нарис» (жанрова форма експозиції, метою якої є розкриття загального стану історичного процесу (явища, події, особистості) відтворення конкретного-історичного часу.

2.2. Коротка тематична структура музейної експозиції

Тема I. ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН КІНБУРНЬСЬКОЇ КОСИ.

Підтема 1.1. Історія Кінбурнського півострову

Комплекс 1.1.1. Античний період.

Комплекс 1.1.2. Давні слов'яни на Кінбурні

Комплекс 1.1.3. Історія Кінбурнської коси у складі Кримського ханства

Комплекс 1.1.4. Участь Кінбурну у російсько-турецькій війна та подальша її доля

Підтема 1.2. Етнографія та розвиток промислів на території регіону

Комплекс 1.2.1. Етнографічний аспект розвитку регіону

Комплекс 1.2.2. Побутування сучасних промислів

Підтема 1.3. Формування туристичних маршрутів.

Тема II. ЗАПОВІДНІ ЗОНИ КІНБУРНЬСЬКОЇ КОСИ

Підтема 2.1. Історія формування заповідників

Підтема 2.2. Сучасний стан, географія та проблема збереження біосфера заповідників

Підтеми 2.3 Сучасні проблеми (екологічні, ландшафтні та туристичні)

В основу побудови цілісного експозиційного вирішення обраної теми лежить наявність “наскрізних проблем”, які закладені в тематичному плані і спираються на глибоке вивчення історико-етнографічного розвитку

Кінбурнського півострову. Головною проблемою побудови образу експозиції автор вважає актуалізацію охорони археологічних та ландшафтних пам'яток. Передусім музеєфікація шляхом створення музею та розробки екологічного туристичного маршруту. Інший вектор проблем залучення сучасних способів популяризації проєктів. З огляду на сучасні події важко сказати, що уціліє, але потрібна термінове залучення великих інвесторів. І з перспективою на актуальність мого дослідження [31, с. 260-264].

Одна з проблем забезпечення майбутньої експозиції експонатами це брак оригінальних речових предметів. Саме з цим пов'язаний той факт, що в експозиції присутні предмети виготовлені на замовлення.

Основу експозиційного проєкту складають:

Приклади античної кераміки, яка зустрічалась на окресленому регіоні.

Відтворення 3D моделі корпусу човна знайденого на дні Чорного моря біля Кінбурна.

Мініатюри реконструкцій турецьких фортець.

Одні з головних експонатів у цьому комплексі це картини битв російсько-турецьких війн.

2.3 Архітектурно-художній образ

Архітектурно-художній образ буде послідовно формуватися згідно зі структурою маршруту розробленого автором. Знайомство починається з музею історії Кінбурнської коси. Експозиція присвячена історії та культурному спадку регіону. Вона розміщена у приміщенні Покровської загальноосвітньої школи I-III ступенів. Античний період описує значення кінбурнського регіону для греків які жили на Північному Причорномор'ї.

Комплекс давньослов'янського періоду описує особливості перебування на регіони, основні події з історії цього періоду.

Російсько-турецькі війни на Кінбурні добре відображений на полотнах сучасників та у письмових джерелах. Тому комплекс повинен бути насиченим картинами та гравюрами з зображеннями битв, які відбулися на цій території.

Етнографічний розділ описує значення основних промислів регіону. Експонати являють собою рибальські снасті, приклади традиційної кераміки, приклади таврійських розписів та записи персональних бесід з інформаторами (аналіз особистої долі, опис матеріалів та художньої стилістики) [27, с. 68-69].

Авторський образ виставки «У минуле крок за кроком...» традиційно передбачає наявність предметного ряду у стилізованих під інтер'єр вітринах. Для практичності колір стін не буде змінюватись, але одна стіна буде розмальоване Таврійським розписом. З огляду на події у 2022 році на території України буде розроблений ряд заходів щодо відновлення приміщень відведених для побудови експозиції. Але на час розробки експозиції (жовтень 2022 р.), автору доля та її конкретний стан Покровської ЗОШ не відомий.

На інтерактивному екрані представлена відеовізуалізація реконструкції Кінбурнської фортеці, автором якої є молодий дослідник Ігор Титаренко [2].

Освітлення експозиції передбачається створити комбіноване: штучне загальне, тобто підсвічування вже існуючими звичайними лампами, та місцеве, тобто підсвічування вітрин і картин світлодіодними лампами. Використання штучного загального освітлення забезпечить рівномірну

освітленість виставкової площі і, таким чином, можна буде побачити виставкову композицію у всій її красі. Окреме штучне світлодіодне підсвічування вітрин (із розрахунку один світильник на одну вітрину) забезпечить зручне для відвідувачів освітлення для ознайомлення з текстами та експонатами, а також завадить перевтомленню зору, що є характерним для погано освітлених виставкових експонатів. Слід звернути окрему увагу на забезпечення такого напрямку падіння світлових променів, щоб звести до мінімуму відблиски на поверхні вітрин. Використання для освітлення «денного світла» дозволить уникнути кольорового спотворення зображень.

Далі по плану Кінбурнський регіональний ландшафтний парк з відвідуванням городища Кінбурнського укріплення та церкви Святої Покрови. Біля городища будуть розміщені банери з історичними довідками та фотореконструкціями. Колір банерів ніжно-бежевий. На самому банері розміщений герб Кінбурнського регіону.

Наступна зупинка Тендрівська коса до святилища Ахілла. Вівтар було знайдено під водою у північно-західній частині коси за 20 м. від берега. Зараз він зберігається в Херсонському краєзнавчому музеї.

В Геройському – відвідування церкви Казанської Божої Матері, пам'ятника запорожцям Прогнойської паланки, старовинного кладовища з запорізькими хрестами, округів Чорноморського заповідника та Геройських солепромислів. В Покровському – варіанти екскурсій: по Кінбурнському регіональному ландшафтному парку з відвідуванням городища Кінбурнського укріплення; на Тендрівську косу до святилища Ахілла; спеціалізована екскурсія до старовинних маяків Дніпро-Бузького лиману[26, с. 46 - 49].

Наступною зупинкою є Воложин ліс, який знаходиться на території Волижин ліс є одним з найбільших лісових масивів у пониззі Дніпра, що збереглися у своєму первозданному вигляді. Це комплекс старовинних лісонасаджень з багатою трав'яною рослинністю. У Волижиному лісі росте близько 40 видів деревно-чагарникових рослин, у тому числі берест, осика і дніпровська береза [27, с. 73 - 78].

Кінець маршруту буде у наметовому містечку Міжнародної підводної експедиції. Головна ціль перебування знайомство з археологами, які зараз досліджують Кінбурнський півострів. В програму входить розмова з дослідниками. Будуть показані артефакти й звісно мальовнича природа.

Таким чином результатом експозиційного проектування є наведення актуальності, цілей та основної концепції. Кожна локація на маршруті оснащена інформаційним банером.

В основі експозиції покладено ряд предметів, які зберігаються в архівах товариства, яке досліджує територію. Також планується збір предметів з музеїв Миколаєва, Очакова, Ольвії.

На основі окреслених історико-культурні розроблено туристичний маршрут, що вимальовує повний архітектурно-художній образ проекту. Практично проект музеєфікації має реалістично занурювати відвідувача у історичні періоди Кінбурнської коси.

Для досягнення такої мети автором розроблено розгорнуту тематичну структуру, та архітектурно-художній проект. Також в наявності є наскрізна проблематика з теми експозиційного проекту, яка складається з наступних тем: етапи історії Кінбурнського півострову, античний період та грецьке побутування на території Кінбурну; слов'яни та їх відвідування Кінбурна; Кримські татари на її території; період російсько-турецьких війн

на північному причорномор'ї та роль Кінбурнської коси у цьому; заснування заповідних зон; сучасний стан Кінбурнського півострову та розв'язання екологічних проблем на її території.

Такого роду комунікаційний продукт дає можливість використовувати його у контексті музейної педагогіки. Музейна експозиція може стати платформою для закріплення навчальних програм з 6-9 класів з

Всесвітньої історії та Історії України.

РОЗДІЛ III. Музейно-педагогічна програма шкільного профілю на 2022-2023 рр. на базі стаціонарної експозиції: “У минуле крок за кроком: історико-культурна спадщина та природні ресурси Кінбурнської коси”

Програма з музейної педагогіки розрахована на діяльність позашкільного гуртка для вивчення історико-культурної спадщини Кінбурнської коси Програма діє відповідно до навчальних програм 6-9 класів предметів з предметів Всесвітньої історії та Історії України. Довгострокова програма розрахована на учнів 6-9 класів і таблиця додається (додаток 5) , а як приклад наведено 3 уроки з розділу Античного періоду в історії Кінбурнської коси

3.1 Довгостроковий проект музейно-педагогічної програми розраховано на три навчальні тижні II-III чвертей і включає такі музейні заходи:

Мета:

Навчальна: _____ вивчення історичного та культурного потенціалу рідного краю у період грецького проживання на території кінбурну.

Розвивальна: робота з джерелами та архівними матеріалами стосовно зазначеної теми, розвивати здібності роботи з картами, розвивати увагу та логічне мислення, критичне та креативне мислення.

Виховна: виховувати патріотичні почуття через вивчення вітчизняної історії та культури, виховувати почуття любові до Батьківщини, почуття гордості за дії пращурів, виховувати культуру відвідування музейних інституцій.

Ціль:

На основі нерухомих пам'яток матеріальної та нематеріальної культури Кінбурнської коси сприяти вивченню та засвоєнню знань, щодо історії та культури кінбурнської коси.

Завдання:

Які вирішують для себе відвідувачі:

Засвоєння певного обсягу навчальної програми та набуття нових знань, умінь і навичок за допомогою експозиції музею та запропонованого туристичного маршруту.

Сприяти шанобливому та поважному ставленню до музейних інституцій, як до унікальних сховищ предметів історії і культури.

Відновити зацікавленість до спілкування учасників з музейними установами. Прищепити повагу до пам'яток історичної та культурної спадщини.

Музей: сприяти новим соціокультурним комунікаціями на основі створеного публічного простору, сприяти формуванню життєвих цілей.

Надання історичних знань за поставленої теми для зацікавлення відвідувачів та розширення цільової аудиторії.

Підвищення освітніх показників з історичного профілю.

Надання відвідувачам можливостей для історичної самоосвіти.

Популяризація Кінбурнського регіону у науковому просторі та налагодження економічних каналів заповідних зон регіону.

На прикладі історичних подій та постатей, сформувати активні життєві позиції.

Реалізація музейної програми педагогічного характеру на основі проекту музеєфікації об'єкта та розробленої експозиції, що майбутньому буде впливати на процес розвитку фінансової ситуації музейних інституцій і формування образу, як експозиційно-освітнього простору.

Форми реалізації: лекція-екскурсія “Стежками Геродота”, майстер-клас з таврійського розпису по кераміці від майстрині та художниці Любов Паранюк, науково-дослідна гра “Мої пращури”.

Учасники: учні 6 класів, музейні співробітники та екскурсоводи.

Мотивація для учасників: Отримання нових знань, налагодження комунікації між молодим поколінням і музейною інституцією; нові шляхи засвоєння навчального матеріалу; відвідування історичних пам'яток кінбурнської коси; отримання навичок з розпису по кераміці на майстер-класі «Таврійського розпису по кераміці від майстрині та художниці Любов Паранюк»; дослідження генеалогічних дерев кожного учасника.

Аналіз результатів роботи музейників:

Контроль між заняттями щодо якості проведення буде проводитись у формі соціологічних опитувань, які проводяться у кінці кожного заходу.

Основний контроль якісного та кількісного характеру, відбуватимуться шляхом, надсилання звіту в кінці кожного місяця, під час яких відбуватиметься організація заявленої програми.

Під час розробки заходів частково скореговано навчальну програму без порушення хронології історичного процесу для візуалізації та ілюстрації занять з історії пам'яток, що знаходяться на території кінбурнського півострова.

Відповідно до тем занять навчальної програми розроблено низку заходів у рамках програми з музейної педагогіки у Загальноосвітніх школах I-III ступенів на території Кінбурнського півострову з використанням:

Методів та прийомів: наочно-ілюстративний, аналіз, занурення, розвиток креативного мислення, моделювання ситуації успіху, театралізація.

Матеріалів та технологій: поліграфічні роздатки, ноутбук для показу електронних матеріалів, проєктор, телефони учнів для самостійної роботи.

Тема уроку 41. «Грецьке суспільство та повсякденне життя». Для поліпшення засвоєння теми розроблено лекцію-екскурсія «стежками Геродота». Хронологічно ми розповідатимемо про V-IV ст. о н.е. Екскурсія буде майже проходити по всіх об'єктах, які залучені у маршрут. Історія наче буде вестись від самого Геродота. Екскурсовод розповість про загальну структуру грецького поліса. Ми зануримось в інформаційну капсулу, щодо ієрархії та складу міського населення. На прикладах з текстів Геродота ми розберемось у архітектурі, календарі та перформативні культури.

Тема уроку 43. Практичне заняття. «Релігія та міфологія.» Заняття буде проходити у формі одного семінару з циклу семінарських занять «Культурна спадщина Кунбурну: кінбурнський розпис, археологічні дослідження, розвиток культури регіону». На основі спадщини

Кінбурнської коси розберемо перформативні традиції античного світу. Проробимо основний пантеон грецьких богів та міфи про них.

Урок для узагальнення знань по розділу Розділ III. Антична цивілізація та її сусіди та тему 1. Становлення Античної грецької цивілізації. Урок буде проведений у формі квесту «Дослідники Кінбурну». Учні з викладачами та працівниками музею на основі експозиції з історії Кінбурнської коси проведуть квест. Суть квесту у закріпленні вивченого за весь розділ матеріалу. Юні дослідники познайомляться з матеріальною спадщиною Кінбурнського регіону. Учні на собі спробують ролі дослідників і спробують на основі експозиції.

Короткостроковий проект музейної педагогіки

Практичне заняття: музейна вікторина “У минуле крок за кроком: історико-культурна спадщина та природні ресурси Кінбурнської коси”

Аудиторія: учні 6 класу Покровської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Тривалість: 45 хвилин

Учасники заздалегідь опрацьовують рекомендовану літературу

Мета - повне закріплення навчального матеріалу

Практична: навчитись самостійно опрацьовувати історичний матеріал; навчитись використовувати теоритичні знання на практиці у вигляді презентацій,

Освітня: розширити знання учнів історії

Розвиваюча: розвинути аналітичне та нестандартне мислення, творчість та вміння вести діалог

Виховна: виховувати шанобливе відношення до рідного краю

Методичне обладнання екскурсія-прогулянка:

ноутбук, канцелярія (ручки, папір, олівці), мультимедійний екран.

План уроку:

1. Вступ та основний виклад завдання та матеріалу 5 хв.
2. Виступи учасників вікторини 30 хв.
3. Обговорення результатів вікторини 6 хв.
4. Висновки та остані слова куратора заходу 4 хв.

Вступ

“Добрий день, шановні учасники вікторини. Сьогодні у нас буде практичне заняття з теми “Лічба часу в історії стародавнього світу”.

Одним із найважливіших факторів у вивченні пам'яток є правильна фіксація пам'ятки для подальшого вивчення її. На правильність фіксації пам'яток вірне датування їх. В цьому нам допоможуть різні джерела.

Перша група джерел для правильної фіксації пам'яток є письмові. Елементарно пам'ятки десь реєструвались і часто фіксувалась дата початку або дата закінчення будівництва.

Іншим важливою групою джерел є художні. Іноді на картинах зображували пам'ятки і знаючи дату написання картини чи гравюри. Таким чином дослідник може перевірити датування пам'ятки і дізнатися вірогідну дату.

Наступним джерелом, за допомогою якого можна продатувати предмет чи пам'ятку є матеріали з яких вироблені. Іноді компоненти з яких вироблені предмети мають особливий склад і міг використовуватись тільки у деякі часи. Тому найдостовірнішим способом, щоб продатувати предмет є він сам.

Але іноді вистачає перших двох груп джерел для фіксації пам'ятки.

Саме цим ми з вами і займемося. Ми на собі візьмемо роль дослідників, і спробуємо описати та зафіксувати обрані пам'ятки, які знаходяться на території Кінбурнської коси.

Процес буде проходити у вигляді вікторини. Всім учасникам були роздані карточки. На них зображені фото пам'яток у сучасному вигляді.

Завданням було спробувати знайти деякі матеріали про свою пам'ятку і оформити це у вигляді презентації з доповіддю.”

Виступи учасників вікторини

Роздатки карток з зображенням пам'яток [4]

Оголошення виступів. Заплановано 5 виступів. Учасники розбиті по групам з 2-3 людей.

У кожної групи по 5 хвилин на виступ та декілька питань від аудиторії. Виступи заплановані з супроводженням презентації.

Обговорення результатів вікторини

Надається слово учасникам виступу. Розказують свої враження від процесу дослідження. Побажання для майбутніх заходів.

Висновки та остані слова слова заходу

Сьогодні ми дуже плідно попрацювали. Дуже круті виступи ви приготували. А головне, що ви по справжньому занурились у світ досліджень. Кожен з вас дуже плідно працювали, і головне у цій вікторині не сам результат, а саме дослідження. Через призму вивчення матеріалів ви засвоювати нові знання, які в подальшому будуть допомагати у розумінні історичного процесу. Територія Кінбурнської коси може розповісти довгу історію свого побутування через свої”

ВИСНОВКИ

Кінбурнська коса - самодостатня територія, і має неоцінену спадщину. Під час дослідження історії розвитку Кінбурнської коси було систематизовано інформацію за періодами запропонованими з оброблених джерел та літератури. Всю історію можна поділити на такі періоди: грецький період, слов'янський період, турецький період, російський, радянський та сучасний періоди. Періодизація обумовлена зміною населення на території кінбурнської коси.

Античний період освітлений через пам'ятки побутування греків на території Кінбурнської коси.

Кожен період відображений низкою матеріальних та нематеріальних пам'яток історико-культурної спадщини, і тематично виділяються такі періоди історії: античний, слов'янський, період турецько-російської війни, період заснування заповідників. На основі знайденої інформації з джерел було написано історичну довідку для подальшої музеєфікації та створення на цій основі експозиції.

Розроблено експозиція має художньо-архітектурний характер, який також висвітлений у туристичному маршрути. В експозиції використовується таке музейне обладнання: демонстраційні столи, стенди, вітрини. Демонстраційні столи розташовані під стіною. Над ними знаходяться стенди. Образ експозиції доповнюється художнім оформленням. банери використовані у туристичному маршруті повторюють художнє оформлення, що повноцінно описує весь архітектурно-художній характер проекту. Кольорове рішення залежить від кольору стін приміщення відведеного для експозиції, але в перспективі планується перефарбування у нейтральні пастельні кольори. Слід зауважити, що одну стіну експозиції планується розмалювати у В даній

кімнаті стіни червоного, стеля –білого кольору , підлога - коричневого кольорів. Музейне обладнання зроблено в тих же тонах, що і вся експозиція. Проблема освітлення вирішується за допомогою комбінації природного і штучного освітлення. На стендах, столах і вітринах знаходяться приховані джерела освітлення, що роблять додаткове освітлення для всіх предметів. Таким чином в експозиції предмети не втрачаються, а гармонійно доповнюють експозицію. На інтерактивному екрані представлена реконструкція Кінбурнської фортеці.

Не менш важливим елементом подальшого функціонування експозиції є її введення у комунікацію з шкільною аудиторією. Але треба зазначити, що експозиція та сам туристичний маршрут орієнтовані не лише на навчальну програму. Так як цей проект, в перспективі, планувався з відтворенням у реальному часі розробкою на основі музеєфікованих пам'яток, розробленої експозиції та створення туристичного маршруту.

Інша цільова аудиторія - туристи, місцеві жителі та дослідники регіону. На кожен цільову групу буде орієнтовані різного типу заходи.

Постійні дослідження території відкривають нові сторінки, які в подальшому будуть потребувати музеєфікації. Актуальним є і той факт, що окрім звичайного огляду експонатів, відвідувачі зможуть, в живую побачити пам'ятки та ознайомитись з ними під час екскурсій по розробленому шляху.

Під час розробки музейного проекту експозиції, були враховані побажання місцевого товариства і виражені в якомога найкращому вигляді: за концепцією експозицію планується створити у школі, у якій пізніше буде проведена музейно-педагогічна програма. Не останню роль, в експозиції повинні відіграти й інноваційні технології, які у синтезі з музейною колекцією, сприятимуть альтернативному показу історичної пам'яті, що

дозволить по-новому поглянути на виставку. Проект має перспективи подальшого розвитку у випадку знищення пам'яток на території Кінбурнської коси і створення 3д моделей.

Окрім цього, на основі виставки та туристичного, для введення в музейний обіг розроблено коростроковий та довгостроковий навчальні програми для літнього клубу на основі шкільних програм 6-9 класів.

Таким чином, проведена робота в ході самого дослідження «У минуло крок за кроком...», на думку автора, дозволяє не лише розширити уявлення про Історію кінбурнської коси, а й підняти на його основі нові актуальні культурологічні та мистецтвознавчі питання, які в поєднанні з масовими і спеціалізованими комунікаційними музейними програмами, в свою чергу, вдало довершать образ самої виставки не лише як суто освітньої установи з традиційними експонатами та екскурсіями, але і як інтерпретатора духовних цінностей між людиною та колекцією, що забезпечить їй подальший розвиток та зацікавленість широкого загалу.

Список джерел

1. Боплан Г. Л. де Опис України... Київ: Наукова думка; Кембрідж (Мас), 1990.
2. Відео візуалізація реконструкції Кінбурнської фортеці [Електроний ресурс] – Режим доступу: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0yLXZc9CDkBMuQdoQfXFGyU8bwNX7Cq6tWReFXtiVHDaSonwb1SqQnMNY5jYW9yJGI&id=100014002452418
3. Зборник статистических сведений по Таврической губернии. Симферополь, 1886.- Т. 2.
4. Закон України «Про рослинний світ» - Відомості Верховної Ради, 1999.- № 22-23.- С. 198.
5. Закон України «Про Червону книгу України» - Відомості Верховної Ради, 2002.- № 30.- С. 201.
6. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» - Відомості Верховної Ради, 1992.- № 34.- С. 502.
7. Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» // Відомості Верховної Ради, 2000.- № 47.- С. 405.
8. Закон України «Про екологічну мережу України» // Відомості Верховної Ради, 2004.- № 45.- С. 502.
9. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» // Відомості Верховної Ради, 1991.- № 41.- С. 546.
10. Закон України «Про тваринний світ» // Відомості Верховної Ради, 2002.- № 14.- С. 97.

11. Записки Одесского общества истории и древностей. - Одесса, 1868.- Т. 7.
12. Лист французького дослідника з фронту на Кінбурні
[Електроний ресурс] – Режим доступу:
http://muzey.mk.ua/2015/06/05/письмо-из-форта-кинбурн/?fbclid=IwAR2BqdnR_3kjSeYp-xyFarH8a6PqLvm-JPzMsmJcmKJ5gJW5DVtJPSPmkf8
13. Зборник статистических сведений по Таврической губернии. Симферополь, 1886.- Т. 2.
14. Каталог рідких видів флори і фауни, що знаходяться під особливою охороною в Україні та є вразливими при здійсненні лісогосподарських заходів. Серія: Збереження біорізноманіття в Приморсько-степовому екокоридорі / Відп. ред. Таращук С.В.- К.: Громадська організація «Веселий Дельфін», 2007.- 112 с.
15. Проект организации территории регионального ландшафтного парка «Кинбурнская коса», охраны, восстановления и рекреационного использования его природных комплексов и объектов. Т. 1. Комплексная оценка и функциональное зонирование территории.- Николаев, Никол. ф-л ин-та землеустройства, 1995.
16. Проект організації території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса». Т. 2. Книга 1. Пояснювальна записка, Книга 2. Креслення. – Миколаїв, Півд. ф-я ін-ту екології Націон. еколог центру України, 2000.

17. Проект організації території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів: звіт за договором № 4-ПФ /04 від 01.11.2004 / Півд. ф-я ін-ту екології Націон. еколог центру України.- Миколаїв, 2004. – 96 с.

18. Культура та побут півдня України за православним народним календарем (Козацькі поселення Миколаївщини): Навчальний посібник з народознавства / Дризо-Омелянко В.Я. (керівник), Царельник О.О. Мицик С.В. - Миколаїв, 2007.

19. Козацька веселка над Бугом: свята та обряди за народним календарем в козацьких поселеннях Миколаївщини. – Миколаїв: Можливості Киммерії, 2002.

Список літератури

20. IV Українсько- польська заповідна школа: крокуємо до заповідності в Європі! [Електроний ресурс] –Режим доступу: <http://pracownia.org.pl/ukrainsko-polska-szkola>.

21. Бондаренко Є. Стежки до лиману, 2007. - 88 с.

22. Біляєва, С.О., Карашевич І. В., Фіалко О. Є. Основні результати археологічних досліджень на Кінбурнській косі в 2009-2013 рр. - Археологія. - 2014. - № 3. - С.92-103. [Електронний ресурс] Режим доступу: file:///C:/Users/houst/Downloads/arhl_2014_3_11.pdf

23. Воробйова О. А. Екологічний туризм як чинник сталого розвитку природно-заповідних територій - Екологічні науки, 2012.- №2.- С. 119-129. http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2012/2/2_2012.pdf#page=119

24. Воробйова О. А. Природно-заповідні території в складі екологічної інфраструктури: роль, функції, вектори розвитку - Економічні інновації, 2012.- Вип.48.- С. 55-67.

25. Герасимов В. Є., Рейда Р.Д., Смирнов О.І., Прейса П., Лоізоу Є. "Корабельна троця кінця IV - кінця III ст. до н.е. поблизу Кінбурнської коси" викладені матеріали сезонів 2018—2019 рр. міжнародна підводна археологічна експедиції - Археологія і давня історія України - 2021. - Вип. 3. - С. 175 - 185.

26. Давиденко В. М. Кінбурнський півострів, Кінбурнська коса, Білобережжя... : науковопопулярне видання – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – 96 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/253/1/%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%20%D0%9A%D1%96%D0%BD%D0%B1%D1%83%D1%80%D0>

[%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B2%2C%20%D0%9A%D1%96%D0%BD%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B0.pdf](#)

27. Добровольський С. Очаківський розмір. Карасунський кут. -

Київ: Дніпро, 1984. - 646 с.

28. Дяченко С. «Левобережье Нижнего Днепра на карте Риччи Занони 1767 г.» [Электронный ресурс] - Режим доступа:

<http://history.ks.ua/zanoni-1767ch-noqai/levoberezhe>

29. Евлія Челебі. Книга подорожей Північного Причорномор'я. -

Одеса, 1994. - С.107

30. Енциклопедія історії України в 5т. – Київ, 2001.

31. Камерон Д.Ф. Музей – храм или форум? - Музейное дело: музей-культура-общество: Сб. науч. трудов. – М., 1992. С. 259-275.

32. Козацькі поселення на Миколаївщині: історія та легенди. Миколаїв: Можливості Кіммерії, 2001.

33. Крижицкий С.Д. и др. Античные государства Северного

Причерноморья.- Николаев: Возможности Киммерии, 2004.

34. Крижицкий С. Ольвия. - К.: Наукова думка, 1985.

35. Крижицький С. Д., Шейн С. С., Буйських А. В. Реєстр нерухомих пам'яток верхнього міста Ольвії: досвід наукової паспортизації

- Археологія. 2020. № 2. С. 32-41. URL:

http://www.vgosau.kiev.ua/a/Archaeology_2020_02.pdf

36. Кривульченко А. І. Кінбурн: ландшати, сучасний стан та значення. - Кропивницький: Центрально-Українське видавництво, 2016. - 57 с.

37. Майстровская М.Т. Музей как объект культуры. Искусство экспозиционного ансамбля – М.: Прогресс-Традиция, 2016. – 672 с.

38. Музееведение. Проблемы культурной коммуникаций в музейной деятельности: Сб. Науч.тр. - Рос. НИИ культурологии. -М.,1988.-348 с.

39. Михайловская А.И. Музейная экспозиция (Организация и техника) - М.: 1984. - 132 с.

40. Неділько О. С. «У минуле крок за кроком ...»- проект музеєфікації історико-культурної та природної Кінбурнської коси. Культурологія та соціологічні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: міжн. наук. конф. (17-18 листопада 2022р.) - Харків: ХДАК, 2022. - с. 87 -

90.

41. Островерхов А.С. Экономические связи Ольвии, Березани и Ягорлыцкого поселения со Скифией. – Автореф. дис. ... канд. истор. наук. — К., 1976.

42. Писаренко В. Н., Писаренко П.В., Писаренко В.В. Экологическая роль природно-заповедных территорий Украины: Классификация и роль объектов природно-заповедного фонда [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=527.

43. Поляків Т. Р. «Музейна експозиція».-П.-2002.-С.34-38.

44. Редінов К.О., Мойсієнко І.І., Нєпеї А.Ю. та ін. Біорізноманіття урочища «Бієнкові плавні» на Кінбурнському півострові та проблеми його збереження (Миколаївська область) - Сб. научн. трудов ГНБС. – 2013. – Том 135. – С. 33-42.

45. Скржинська М. Фольклор як історичне джерело розповіді Геродота про Скіфію - Україна в Центрально-Східній Європі. - 2011. - Вип. 11. - С. 72-86. - [Електроний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ucse_2011_11_5

46. Твердовська Л. Історичними тежками Кінбурнської коси. - Миколаїв: Іліон, 2016.- 126 с.

47. Чичкалюк Т.О. Екологічний туризм, як компроміс використання і збереження природно-заповідних територій - Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку заповідної справи та екологічного туризму в Україні» (м. Миколаїв, 21 -22 березня 2013 р.) Чорноморський державний університет ім. Петра Могили Колектив авторів. - Миколаїв: Дизайн та Поліграфія, 2013.- С. 247 – 250.

Додатки

Додаток 1.

Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс) 2021-2022 навчальний рік (2 години на тиждень, 70 – на рік)

Всесвітня історія. Історія України : підруч. для 6 кл. загальноосвіт.
навч. закладів /О.В. Гісем, О.О. Гісем. Х.: Ранок, 2019.

№	Тема	вчитель	засіб виклад ання матеріа лу	музей ний пракц івник	засіб закріплення матеріалу
Вступ. Коли і як розпочалася історія людства					
1.	Вступ: історія як наука та шкільний предмет.	робота вчителя	теорети чний виклад матеріа лу	-	-

2.	Лічба часу в історії стародавнього світу.	робота вчителя	закріплення матеріалу	робота музейних працівників	робота з хронологічним матеріалом на основі музейних
----	---	----------------	-----------------------	-----------------------------	--

					пам'яток (вікторина)
Розділ I. Первісні спільноти. Археологічні культури					
3.	Еволюція людини та її розселення.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
4.	Палеоліт.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		

5.	Первісне суспільство. Палеолітичне мистецтво .	робота вчителя	теорети чний виклад матеріа лу		
6.	Мезоліт. Неоліт.	робота вчителя	теорети чний виклад матеріа лу		
7.	Енеоліт. Трипільська культура на землях України.	робота вчителя	теорети чний виклад		

			матеріа лу		
8.	Бронзовий вік.	робота вчителя	теорети чний виклад матеріа лу		

9.	Практичне заняття. Повсякденне життя в кам'яний вік.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
10.	Узагальнення знань з розділу.	робота вчителя	закріплення матеріалу		
11.	Перевірка знань.	робота вчителя	закріплення матеріалу		
Розділ II. Стародавні цивілізації Азії та Африки					
<i>Тема 1. Цивілізації Центральної Азії. Кочівники на території України.</i>					
12.	Месопотамія.	робота вчителя	закріплення матеріалу		

13.	Міста і влада.	робота вчителя	закріпле ння матеріа лу		
14.	Держави бронзового віку: Шумер і Вавилон.	робота вчителя	закріпле ння матеріа лу		
15.	Держави залізного віку: Ассирія і Халдейське царство.		закріпле ння матеріа лу		
16.	Персія.		закріпле ння матеріа лу		
17.	Кочівники на території давньої України.		закріпле ння матеріа лу		
18.	Писемність і наука у Дворіччі. Культура Месопотамії.		закріпле ння матеріа лу		

19.	Узагальнення знань з теми.		закріплення		
			матеріалу		
20.	Перевірка знань.				
<i>Тема 2. Стародавній Єгипет</i>					
21.	Природа та господарство Єгипту.		закріплення матеріалу		
22.	Давньоєгипетське суспільство.		закріплення матеріалу		
23.	Повсякденне життя в Давньому Єгипті.		закріплення матеріалу		
24.	Періодизація історії Давнього Єгипту.		закріплення матеріалу		

25.	Боги і храми. Піраміди.		закріплення матеріалу		
26.	<i>Практичне заняття.</i> Мумії в Давньому Єгипті.		закріплення		

			матеріалу		
27.	<i>Узагальнення знань з теми.</i>		закріплення матеріалу		
28.	Перевірка знань.		закріплення матеріалу		
<i>Тема 3. Давні Індія та Китай. Передня Азія.</i>					
29.	Фінікія та Карфаген.		закріплення матеріалу		

30.	Ізраїльсько-Юдейське царство.		закріплення матеріалу		
31.	Хараппська цивілізація.		закріплення матеріалу		
32.	Ведична цивілізація Індії.		закріплення матеріалу		
33.	Суспільне, релігійне та культурне життя Давньої Індії.		закріплення матеріалу		
34.	Формування Китайської цивілізації.		закріплення матеріалу		
35.	Імперія Цінь і Хань.		закріплення матеріалу		

36.	Культура Китаю.		закріплення матеріалу		
37.	<i>Узагальнення знань з теми.</i>		закріплення матеріалу		
38.	Перевірка знань.		закріплення матеріалу		
Розділ III. Антична цивілізація та її сусіди <i>Тема 1.</i>					
<i>Становлення Античної грецької цивілізації</i>					

39.	Мінойська цивілізація.	робота вчителя	закріплення матеріалу		
40.	Греція за поемами Гомера.			робота музейний працівник	

41.	Грецьке суспільство та повсякденне життя.			робот а музей ний праців ник	проведення Цикл семінарів «Культурна спадщина Кунбурну: кінбурнської розпис, археологічні дослідження, розвиток культури регіону»
42.	Сім'я, освіта та виховання.			робот а музей ний	проведення Цикл семінарів «Культурна

				працівник	спадщина Кунбурну: кінбурнської розпис, археологічні дослідження, розвиток культури регіону»
43.	Практичне заняття. Релігія та міфологія.			робота музейний працівник	проведення Цикл семінарів «Культурна спадщина Кунбурну: кінбурнської розпис, археологічні дослідження, розвиток культури регіону»

44.	Велика грецька колонізація.			робот а музей ний	робота з теоретичними матеріалами
				праців ник	
45.	Греко-перські війни.			робот а музей ний праців ник	робота з рекомендовано ю літературою проведення екскурсії прогулянки
46.	Практичне заняття. Побут і виховання спартанців.			робот а музей ний праців ник	робота з рекомендовано ю літературою проведення екскурсії прогулянки
47.	Демократія в Афінах.		теорети чний виклад матеріа лу		

48.	Мистецтво та «золотий вік» Афін.		теоретичний виклад матеріалу		
49.	Імперія Александра Македонського.		теоретичний виклад		
			матеріалу		
50.	Еллінізм.				
51.	<i>Узагальнення знань з теми.</i>			робота музейних працівників	Квест «Дослідники Кінбурну»
52.	Перевірка знань.	робота вчителя	закріплення матеріалу		
<i>Тема 2. Давній Рим за царської та республіканської доби</i>					

53.	Природні умови Аппенінського півострова та виникнення міста Рим.	робота вчителя			
54.	Римська республіка.	робота вчителя			
56.	Повсякденне життя в римських містах.	робота вчителя			
57.	Релігія та звичаї.	робота вчителя			
58.	Військові завоювання Риму. Пунічні війни.	робота вчителя			
59.	Практичне заняття. Історичний портрет Цезаря	робота вчителя			

60.	<i>Узагальнення знань з теми .</i>	робота вчителя			
61.	Перевірка знань.	робота вчителя			
<i>Тема 3. Римська імперія</i>					
62.	Римська імперія.				

63.	Культура Риму.		теоретичний виклад матеріалу		
64.	Практичне заняття. Повсякденне життя римлян за часів Імперії.			робота музейний працівник	проведення Цикл семінарів «Культурна спадщина Кунбурну: кінбурнської розпис, археологічні дослідження, розвиток культури регіону»
65.	Народи – сусіди Риму.	робота вчителя	теоретичний виклад		
			матеріалу		

66.	Кризові явища Римської імперії.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
67.	Падіння Західної Римської імперії.	робота вчителя	закріплення матеріалу		
68.	Слов'яни та їх сусіди.			робота музейний працівник	проведення Цикл семінарів «Культурна спадщина Кунбурну: кінбурнської розпис, археологічні дослідження, розвиток культури регіону»
69.	<i>Узагальнення знань з теми .</i>	робота вчителя	закріплення		

			матеріал лру		
70.	Перевірка знань.	робота вчителя	закріплення матеріал лру		
71.	Узагальнення до курсу. Внесок давніх цивілізацій, культур, народів в історію людства.	робота вчителя	закріплення матеріал лру		

**Календарне планування з Історії України 8 клас
(2 години на тиждень)**

№	Тема	вчитель	засіб викладання матеріалу	музейний працівник	засіб закріплення матеріалу
I СЕМЕСТР					
Розділ 1. Землі України у XVI – першій половині XVII ст.					

1	Вступ. Що вивчає історія України у 8 класі.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
2	Українські землі у складі Польщі, Литви та інших держав на початку XVI ст.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
3	Люблінська унія та її вплив на українське суспільство	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
4	Соціальна структура суспільства в Україні XVI ст. Литовські статuti	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		

5	Економічне життя українського села і міста в другій половині XVI ст.			робота музейний працівник	проведення Цикл семінарів «Культурна спадщина Кунбурну: кінбурнської розпис, археологічні дослідження, розвиток
---	--	--	--	---------------------------	---

					культури регіону»
6	Православна церква в XVI ст. Реформація та контрреформація	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
7	Берестейська церковна унія	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		

8	Православна церква в першій половині XVII ст.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
9	Культурно-освітнє життя на українських землях у другій половині XVI – на початку XVII ст.	робота вчителя			
10.	Містобудування, архітектура, образотворче мистецтво та драматургія XVI – першої половини XVII ст.	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
11.	Повсякденне життя представників основних верств українського суспільства XVI – першої половини XVII ст. Практичне заняття	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		
12.	Узагальнення «Українські землі у складі Речі Посполитої (XVI – перша половина XVII ст.)»	робота вчителя	теоретичний виклад матеріалу		

13.	Тематичний контроль «Землі України у XVI – першій половині XVII ст.»	робота вчителя			
Розділ 2. Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)					
14.	Походження українського козацтва. Запорозька Січ	робота вчителя			
15.	Становлення козацького стану. Козацькі повстання кінця XVI ст.	робота вчителя			
16.	Походи козаків першої чверті XVII ст. Діяльність Петра Конашевича-Сагайдачного			робота музейний працівник	проведення екскурсії на основі експозиції за обраною темою
17.	Козацько-селянські повстання 20–30-х років XVII ст.	робота вчителя			

18.	Військове мистецтво, традиції та побут українського козацтва. Практичне заняття			робота музейний працівник	проведення екскурсії на основі експозиції за обраною темою
19.	Узагальнення «Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)»	робота вчителя			
20.	Тематичний контроль «Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)»	робота вчителя			
Розділ 3. Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет Козацької держави другої половини XVII ст.					
21.	Передумови та причини Національно-визвольної війни. Воєнні події 1648–1649 рр.	робота вчителя			

22.	Воєнно-політичні події Національно-визвольної війни 1650–1653 рр.				
23.	Утворення Української козацької держави – Війська Запорозького				
24.	Українсько-московський договір 1654 р. Воєнно-політичні події 1654–1657 рр.				
25.	Історичні джерела про Богдана Хмельницького як політика й людину. Практичне заняття				
26.	Узагальнення «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.»				

27.	Тематичний контроль «Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет Козацької держави другої половини XVII ст.»				
28.	Повторення «Українські землі у складі Речі Посполитої (XVI – перша половина XVII ст.)»				
29.	Повторення «Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)»				

31.	Повторення «Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)»				
32.	Повторення «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.»				
33.	Повторення «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.»				

34.	Узагальнення вивченого у I семестрі				
II СЕМЕСТР Розділ 4. Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – початку XVIII ст.					
35.	Гетьманщина в роки правління Івана Виговського				
36.	Гетьманщина в роки правління Юрія Хмельницького				
37.	Правління Павла Тетері та Івана Брюховецького. Андрусівське перемир'я				
38.	Лівобережна та Правобережна Гетьманщини у другій половині 60-х – 70-х роках XVII ст.				

	Правобережна Україна у другій половині 70-х – 90-х роках XVII ст.				
39.	Заселення і розвиток Слобідської України. Запорозьке козацтво. Іван Сірко				
40.	Узагальнення «Козацька Україна наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст.»				
41.	Тематичний контроль «Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – початку XVIII ст.»				
Розділ 5. Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.					
42.	Гетьманщина за доби Івана Мазепи				
43.	Військово-політичний виступ Івана Мазепи. Гетьманування Пилипа Орлика				

44.	Конституція Пилипа Орлика. Практичне заняття				
45.	Релігійно-культурне життя на українських землях у другій половині XVII – на початку XVIII ст.				
46.	Гетьманщина у 20–40 рр. XVIII ст.				
47.	Гетьманщина та Слобідська Україна в другій половині XVIII ст.				
48.	Ліквідація козацького устрою в Україні. Підкорення Кримського ханства. Колонізація Півдня України				
49.	Правобережна Україна та західноукраїнські землі у другій половині XVIII ст.				
50.	Розвиток культури на українських землях у XVIII ст.				

51.	Уявна мандрівка до історико-культурних пам'яток України. Практичне заняття				
52.	Узагальнення «Українські землі у 20–90-х рр. XVIII ст.»				
53.	Тематичний контроль «Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.»				
Узагальнення до курсу «Історія України в контексті Раннього Нового часу»					
54.	Землі України у XVI – першій половині XVII ст.				
55.	Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)				
56.	Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.)				

57.	Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет Козацької держави другої половини XVII ст.				
58.	Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – початку XVIII ст.				
59.	Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.				
60.	Історична галерея: Петро Сагайдачний				
61.	Історична галерея: Богдан Хмельницький				
62.	Історична галерея: Іван Виговський				
63.	Історична галерея: Петро Дорошенко				
64.	Історична галерея: Іван Мазепа				
65.	Історична галерея: Пилип Орлик				

66.	Тематичний контроль «Історія України в контексті епохи Раннього Нового часу»				
67.	Узагальнення до курсу: «Історія України в контексті епохи Раннього Нового часу».				

**Календарне планування з всесвітньої історії 8 клас
(1 година на тиждень)**

№	Тема	вчитель	засіб викладання матеріалу	музейний робітник	засіб закріплення матеріалу
I СЕМЕСТР					

Повторення. Вступ. Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин					
1.	Вступ. Ранній Новий час в історії людства				

2.	Великі географічні відкриття європейців у XV–XVI ст.				
3.	Завоювання і освоєння Нового світу європейцями				
4.	Зародження капіталістичних відносин. Повсякденне життя Західної Європи				
5.	Практична робота. Великі географічні відкриття: вплив європейської цивілізації на світ				
6.	Узагальнення «Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин».				
7.	Тематичний контроль «Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин»				

Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі		
---	--	--

8.	Реформація і її поширення в країнах Західної Європи				
9.	Контрреформація в Європі. Релігійні війни в Німеччині та Франції				
10.	Гуманізм. Високе Відродження				
11.	Культура бароко. Зародження нової європейської науки				
12.	Практична робота. Гуманістичні ідеї доби Відродження				
13.	Узагальнення «Високе Відродження. Реформація в Західній Європі».				
14.	Тематичний контроль «Високе Відродження. Реформація в Західній Європі»				
Розділ 3. Держави Західної Європи у XVI — XVII ст.					

15.	Становлення абсолютної монархії у Франції.				
16.	Володіння Габсбургів в Іспанії. Національно-визвольна війна в Нідерландах				
II СЕМЕСТР					
17.	Англія у XVI ст. Англійська революція.				
18.	Річ Посполита: «шляхетська демократія»				
19.	Тридцятилітня війна 1618—1648 рр.				
20.	Узагальнення «Держави Західної Європи у XVI — XVII ст.»				
21.	Тематичний контроль «Держави Західної Європи у XVI — XVII ст.»				

Розділ 4. Османська імперія. Країни Східної Європи у XVI — першій половині XVIII ст.					
22.	Османська імперія. Кримське ханство				
23.	Московське царство. Правління династії Романових				
24.	Річ Посполита в другій половині XVII–XVIII ст.				
25.	Практична робота. Східна Європа й Османська імперія в XVI — першій половині XVIII ст.				
26.	Узагальнення «Османська імперія. Країни Східної Європи у XVII — першій половині XVIII ст.»				

27.	Тематичний контроль «Османська імперія. Країни Східної Європи у XVI — першій половині XVIII ст.»				
Розділ 5. Епоха Просвітництва					
28.	Початок індустріальної (промислової) революції. Просвітництво.				
29.	Володіння австрійських Габсбургів. Королівство Пруссія				
30.	Російська імперія. Міжнародні відносини				
31.	Колонії Великої Британії в Північній Америці. Війна за незалежність. Утворення США				
32.	Тематичний контроль «Епоха Просвітництва»				
Розділ 6. Східний світ в XVI –XVIII ст. (оглядово)					

33.	Китай та Японія в XVI—XVIII ст. Індія та Персія в XVI—XVIII ст. Узагальнення до курсу: «Ранній Новий час в історії людства»				
-----	--	--	--	--	--

**Календарне планування з історії України 9 клас
(2 години на тиждень)**

№	Тема				
I СЕМЕСТР					
Вступ. «Довге» дев'ятнадцяте століття в історії України: територія, населення, влада.					
1.	Вступ. Повторення.				
2.	Що вивчає історія України у 9 класі.				
3.	Українські землі у складі Російської імперії.				
4.	Українські землі у складі Австрійської імперії.				

Розділ 1. Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.					
5.	Українські землі в системі міжнародних відносин.				
6.	Соціально-економічний розвиток.				
7.	Що таке промисловий переворот. Як він відбувався в Україні.				
8.	Громадська опозиція російському царизму в Україні. Соціальні протести.				
9.	Початок українського національного відродження.				
10.	Іван Котляревський. «Енеїда»				

11.	Практичне заняття: Програмові документи Кирило-Мефодіївського братства як джерело ідей українського національного руху.				
12.	Узагальнення «Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.»				
13.	Тематичний контроль «Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.»				
Розділ 2. Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.					
14.	Соціально-економічне становище земель піддавстрійської України.				
15.	Початок національного відродження.				

16.	Практичне заняття: Історичні джерела про долю «Русалки Дністрової» та її авторів.				
17.	Національний рух у західноукраїнських землях під час революції 1848–1849 рр. в Австрійській імперії.				
18.	Узагальнення «Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.»				

19.	Тематичний контроль «Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.»				
Розділ 3. Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.					
20.	Освіта, наука, музика і театр				

21.	Розвиток української мови і літератури. Тарас Шевченко				
22.	Архітектура та образотворче мистецтво				
23.	Практичне заняття: Історичні джерела про повсякденне життя українських селян				
24.	Узагальнення «Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.»				
25.	Тематичний контроль «Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.»				

Розділ 4. Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.					
26.	Кримська війна 1853–1856 рр. та реформи 60–70-х рр. XIX ст.				

27.	Модернізація промисловості та сільського господарства				
28.	Національний рух і суспільно-політичне життя в 60-х рр. ХІХ ст.				
29.	Національний рух і суспільно-політичне життя у 70–80-х рр. ХІХ ст.				
30.	Узагальнення «Українські землі у складі Російської імперії в другій половині ХІХ ст.»				
31.	Тематичний контроль «Українські землі у складі Російської імперії в другій половині ХІХ ст.»				
32.	Узагальнення вивченого у І семестрі				
33.	Узагальнення вивченого у І семестрі				

II СЕМЕСТР					
Розділ 5. Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.					
34.	Соціально-економічний розвиток.				
35.	Суспільно-політичне життя у 60–80-х рр. XIX ст.				
36.	Політизація українського національного руху в 90-ті рр. XIX ст.				
37.	Практичне заняття: Скласти порівняльну таблицю розвитку українського руху в Російській та Австро-Угорській імперіях у XIX ст.				
38.	Узагальнення «Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.».				

39.	Тематичний контроль «Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.».				
-----	--	--	--	--	--

Розділ 6. Україна початку XX століття перед викликами модернізації					
40.	Соціально-економічний розвиток в складі Російської імперії.				
41.	Політизація українського національного руху на території Російської імперії.				
42.	Російська революція 1905–1907 рр. на території України.				
43.	Суспільно-політичне становище у 1907–1914 рр.				
44.	Практичне заняття: Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини.				

45.	Економічне та суспільно-політичне життя у складі Австро – Угорщини.				
46.	Піднесення українського національного руху.				
47.	Узагальнення «Україна початку ХХ століття перед викликами модернізації».				
48.	Тематичний контроль «Україна початку ХХ століття перед викликами модернізації».				
Розділ 7. Повсякденне життя та культура України в середині ХІХ – на початку ХХ ст.					
49.	Освіта, наука, вплив процесів модернізації на суспільне та повсякденне життя.				
50.	Література, театр і музичне мистецтво.				

51.	Практичне заняття: На основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет мецената, діяча української науки чи мистецтва				
52.	Архітектура та образотворче мистецтво.				
53.	Узагальнення «Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.»				
54.	Тематичний контроль «Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.»				

Узагальнення вивченого «Довге XIX століття»					
55.	Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.				

56.	Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.				
57.	Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.				
58.	Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.				
59.	Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.				
60.	Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.				
61.	Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.				
62.	Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.				

63.	Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.				
64.	Україна початку XX століття перед викликами модернізації				
65.	Україна початку XX століття перед викликами модернізації				
66.	Тематичний контроль «Довге XIX століття»				
67.	Узагальнення вивченого				

**Календарне планування з всесвітньої історії. 9 клас
(1 година на тиждень)**

№	ТЕМА	вчитель	засіб викладання матеріалу	музейний робітник	засіб закріплення матеріалу
---	------	---------	----------------------------	-------------------	-----------------------------

I СЕМЕСТР					
Розділ 1. Європа в час Французької революції та наполеонівських війн					
1.	Місце другої частини Нового часу у всесвітній історії				
2.	Початок Великої французької революції кінця XVIII ст.				
3.	Завершення Великої французької революції				
4.	Практичне заняття: На основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет діяча Французької революції				
5.	Консульство та Імперія Наполеона Бонапарта. Наполеонівські війни та їх наслідки.				

6.	Узагальнення «Європа в час Французької революції та наполеонівських війн»				
7.	Тематичний контроль «Європа в час Французької революції та наполеонівських війн»				
Розділ 2. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)					
8.	Велика Британія у першій половині XIX століття				
9.	Франція. Бельгійська революція				
10.	Німеччина та Італія				
11.	Австрійська та Російська імперії				
12.	Революції 1848—1849 рр..				

13.	Об'єднання Німеччини. Об'єднання Італії.				
14.	Сполучені Штати Америки.				
15.	Тематичний контроль «Європа та Америка в добу революцій і				

	національного об'єднання (1815–1870 рр.)»				
II СЕМЕСТР					
Розділ 3. Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»					
16.	Франція.				
17.	Німеччина.				
18.	Велика Британія.				

19.	Італія.				
20.	Сполучені Штати Америки.				
21.	Російська імперія.				
22.	Австро-Угорщина — дуалістична монархія. Російсько-турецька війна 1877—1878 рр. Утворення нових незалежних держав на Балканах.				
23.	Японія та Китай.				
24.	Спроби модернізації Османської імперії.				
25.	Узагальнення «Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. Пробудження Азії».				

26.	Тематичний контроль «Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. Пробудження Азії».				
Розділ 4. Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.)					
27.	Міжнародні відносини наприкінці XIX — на початку XX ст.				
28.	Міжнародні кризи та конфлікти наприкінці XIX — на початку XX ст.				
29.	Україна в геополітичних планах Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст.				
Розділ 5. Розвиток культури і повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.)					

30.	Наука і техніка. Література та мистецтво. Практичне заняття: Зародження масової культури.				
31.	Тематичний контроль «Міжнародні відносини Розвиток культури і повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.)».				
32.	Узагальнення до курсу. Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» XIX століття.				

Додаток 2.

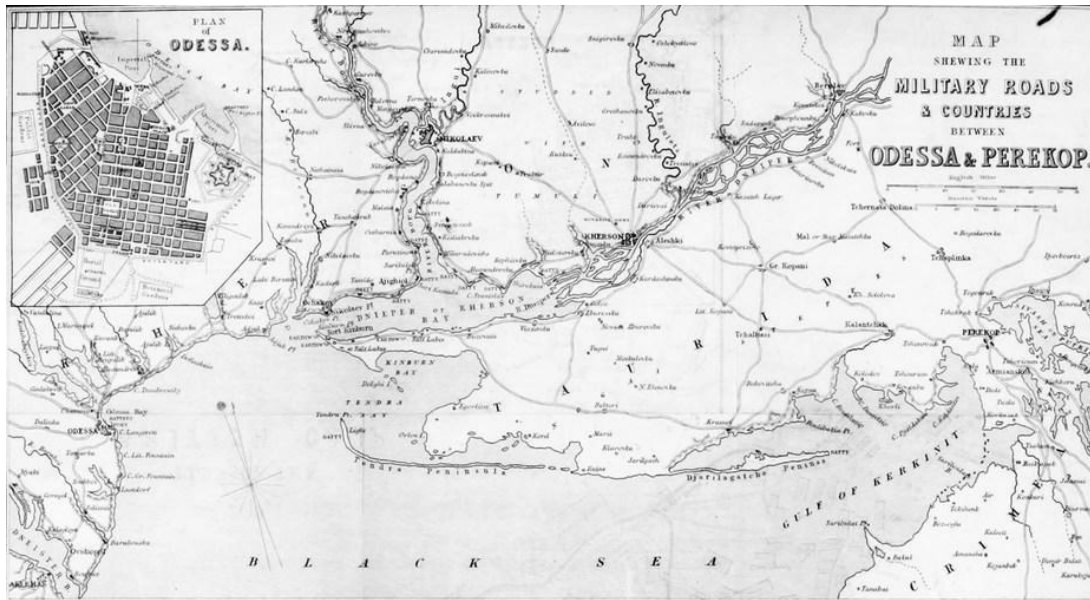
Форма	Назва	Аудиторія	Місце проведення	Термін проведення	Педагогічні методи / матеріали	Зміст заходу	Перевірка ефективності
Лекціяекскурсія	«Стежками Геродота»	6 класс	Кінбурнська коса	Червень	Наочно-ілюстративний аналіз, розвиток креативного мислення	Закріпити знання з історії кінбурнської коси часів грецького періоду а	Перевірочне тест опитування у ігровій формі по завершенню заходу.
Мастер-клас	Таврійського розпису по кераміці від майстрині та художниці Любов Паранюк	6 класс	Покровська загально-освітня школа І-ІІІ ступенів	Липень	Наочно-ілюстративний аналіз, розвиток креативного мислення Матеріали та технології: Ручки,	Буде проведена лекція щодо історії та походження таврійського розпису. Майстриня покаже техніку розпису по	Всі предмети розписані після майстер-класу будуть використані у тематичній виставці.

					папір, краски по кераміці,	кераміці. Розкаже про особливості таврійського розпису. Та кожен учасник на практиці спробує розписати один керамічний виріб.	
--	--	--	--	--	----------------------------------	---	--

Науково-дослідницька гра	Мої пращури	6 клас	Покровська загальноосвітня школа I-III ступенів	Серпень	Наочно-ілюстративний аналіз, розвиток креативного мислення	Учасники гри за тиждень досліджують місцеві архіви. Також беруть інтерв'ю у членів родини, щодо історії їх родини.	Кожен учасник робить невелику доповідь, щодо результатів свого дослідження генеології свого роду. Доповідь обов'язково
--------------------------	-------------	--------	---	---------	--	--	--

						<p>Досліджують сімейні архіви. Останє завдання це узагальнити знайдені матеріали у форматі генеологічної схеми. Та підготовка презентації та доповіді щодо результатів свого дослідження</p>	<p>доповнюється презентацією на яких кожен презентує фото з сімейного або з публічного архіву.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

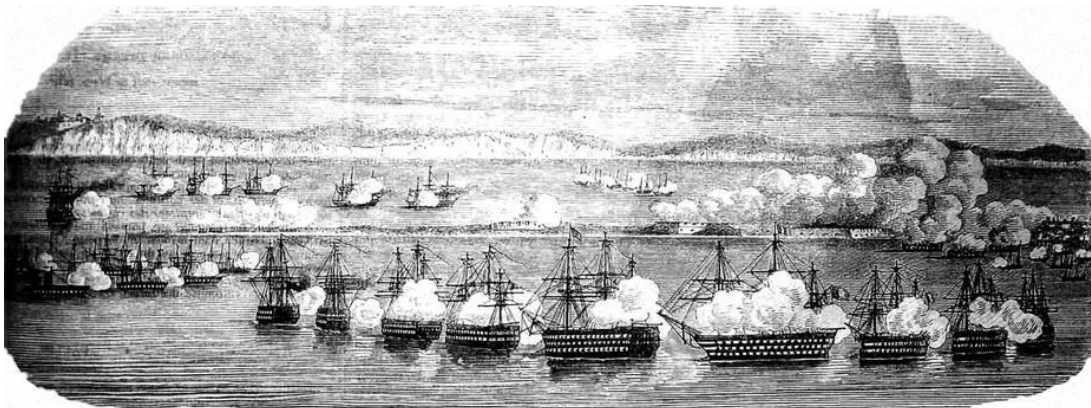
Додаток. Кінбурнська коса на мапі 1779 р. І.Іслєнєва Додаток . Северная Таврия, Одесса и Херсонский залив.
 William Howard Russell. The British Expedition to the Crimea.

Додаток Мапа Кінбурнської коси та фортеці Кінбурн у 1830-х роках. Атлас фортець Російської імперії, СПб [б. д., не раніше 1853 р.]

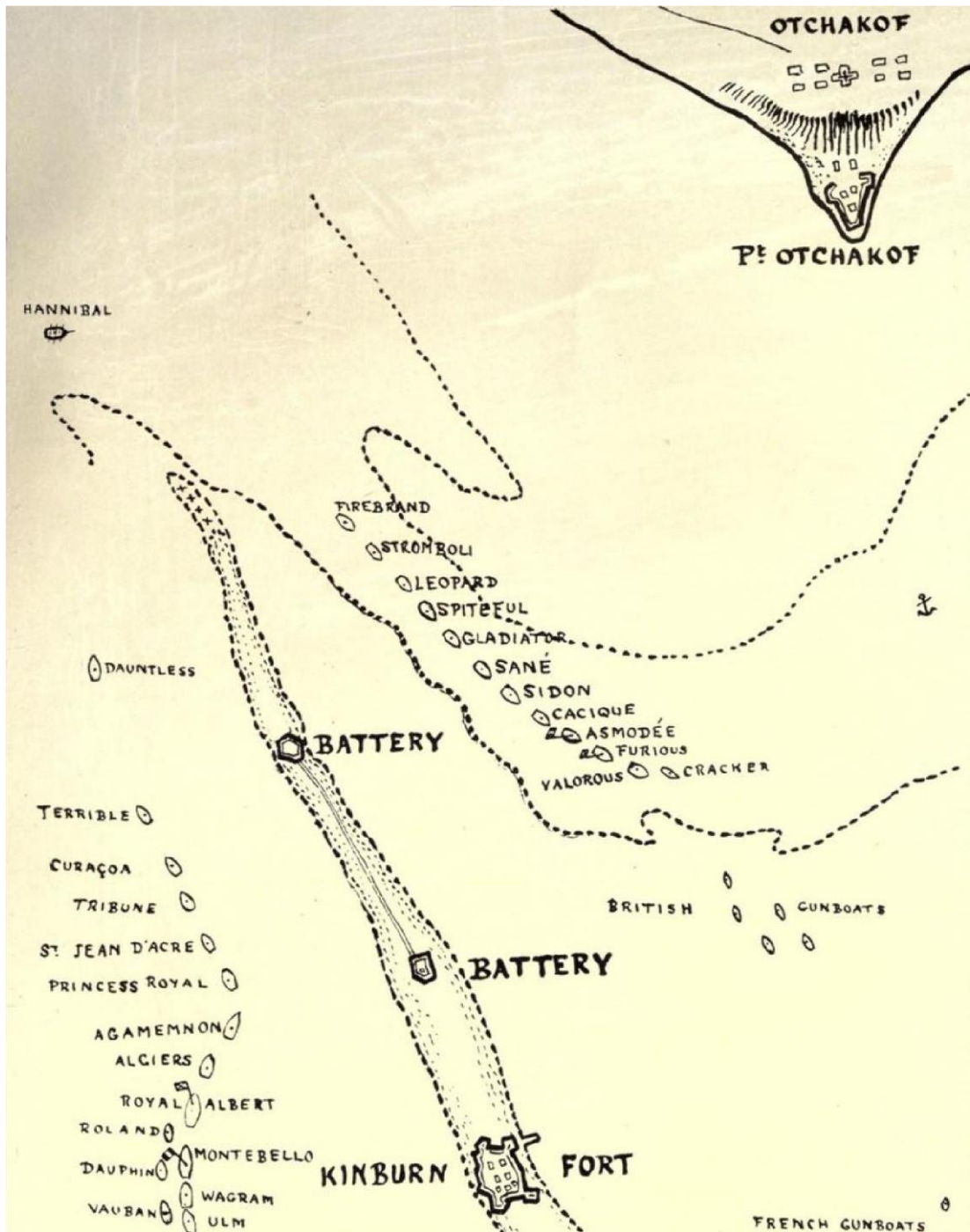

Додаток Бомбардування Кінбурну союзного флоту Бомбардировка Кинбурна союзным флотом. Гравюра М. Анрі Рулена з«L Illustration Journal Universel» (1855 рік)

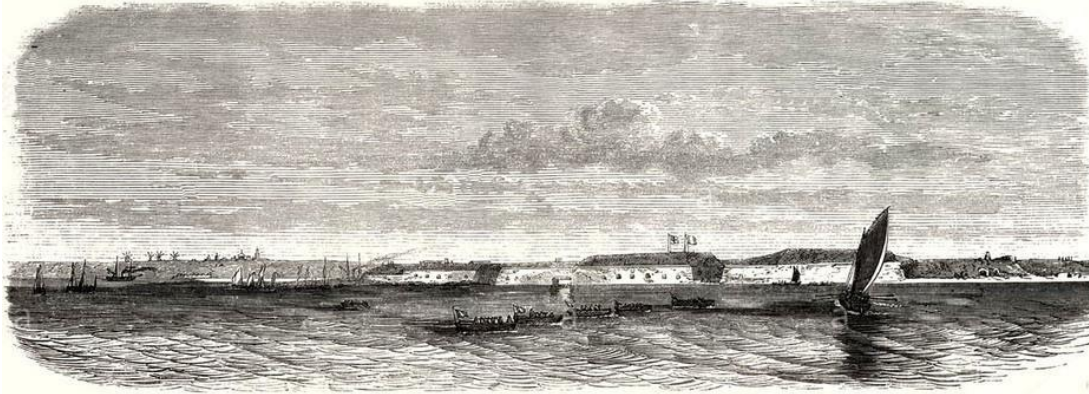

Bombardement et prise des forts de Kinburn. — D'après un croquis de M. Henri Rouland (du *Montebello*)

Додаток Загальна схема атаки фортеці Кінбурн союзного флоту. Bowen Stilon Mends. Life of Admiral Sir William Robert Mends

Додаток Вид на Кінбурн з плавучої батареї «Лав» після бомбардування. Гравюра 1855 года. alamy.com

Додаток Внутрішній вид фортеці Кінбурн після Внутреннвид крепости Кинбурн после капитуляции. Дом коменданта. Фотограф — Жан-Батист Анри Дюран-Браже (1855 год).

Додаток 6. Реконструкції Кінбурнської фортеці Ігоря Титаренко

https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0yLXZc9CDkBMuQdoQfXFGyU8bwNX7Cq6tWReFXtiVHDaSonwb1SqQnMNY5jYW9yJG1&id=100014002452418

Додаток . Французькі кораблі зимують біля кінбурнської коси. Художник П'єр-Еміль де Криссенуа (1870 рік).

Додаток. Гравюра. Битва під Кінбурном 1 октября 1787 года.

